

200 Een beetje iemand zijn

"Op 18 mei 2014 ontvingen Louise en ik een brief van Willem Driessen. Hij sloot die brief als volgt af: 'Roel, uit je in poëzie en proza, want daarin ben je goed. Het geeft ruimte aan je rouwen. Tot morgen'. Op 19 mei was de bijeenkomst waarin we afscheid namen van onze Martijn. Ook Willem en zijn vrouw Hanneke waren aanwezig. Willem was toen al ongeneeslijk ziek."

Met deze woorden begon in 2015 mijn allereerste blog. Daarna volgden er in ruim zeven jaren nog 198, deze blog is dus nummer 200 – aanleiding voor een jubileumgevoel!

Schrijven is het verzamelen en ordenen van feiten, meningen en gevoelens; het is schrappen, herzien, redigeren, uiteindelijk een punt zetten. Schrijven is alleen zijn, dwalen door je geest, luisteren naar je hoofd en hart – Martijn schreef daarover in welhaast poëtische taal:

"Ooit, later, zal ik naar Friesland gaan. Ik zal er kopen: een huisje. Een klein, afgelegen en eenzaam huisje. Als de avond valt zal ik mij een biertje inschenken, eentje maar, en ik zal mij in de werkkamer terugtrekken en dan zal ik, alleen achter mijn schrijftafel gezeten, het Boek aller Boeken schrijven."¹

Het herlezen van dit verlangen ontroert mij, zijn met een glimlach gedroomde Boek aller Boeken zal nooit geschreven worden. Martijn schreef echter in 18 jaar wél 109 artikelen, die hij deelde met hen die daarin geïnteresseerd waren. Ze vonden hun weg in dag- en weekbladen, vakbladen, tijdschriften, een aantal zijn in nationale archieven in Nederland en Duitsland opgenomen. Schrijven is dus ook *delen* en zo deelde ik tot nu toe mijn woorden in 4 boeken, 83 artikelen, 61 lezingen en 199 blogs en die blogs worden door steeds meer mensen gelezen. Wie gedachten deelt, wie schrijft met lezers op het netvlies ervaart een wondermooie beloning: inzicht ontstaat door delen! Dietrich Bonhoeffer formuleerde het glashelder toen hij – alleen in zijn cel – in een brief aan zijn vriend Eberhard Bethge schreef: "*Alleen door het met jou te delen, wordt het mezelf helder.*"

Hielp het met velen delen van mijn woorden mij om meer helderheid te krijgen? Ja. In menig blog probeerde ik mijn levensgevoel in woorden uit te drukken, het goede en schone van ons leven te bezingen, het verdriet te delen. Steeds weer schreef ik ook over de vragen die in mijn leven centraal staan: *Wat maakt mij tot wie ik ben? Hoe kan ik voor anderen betekenisvol zichtbaar zijn? Hoe bepaal ik mijn houding en gedrag in de wereld waarin ik leef?* Ik leerde dat een eenmalig antwoord niet mogelijk is. In het overdenken van die vragen en het zoeken naar antwoorden was wel één woord dominant aanwezig: liefst 113 keer schreef ik over **verantwoordelijkheid**.

Hoe komt het dat ik door het werkwoord(!) *verantwoordelijkheid* zo gegrepen ben dat het mij in 1970 aanzette tot het schrijven van een scriptie en in 2004 van een boek over *vacante verantwoordelijkheid*¹? Het waren in 1969 negen woorden van een 16-jarige puber: "**Het is zo moeilijk een beetje iemand te zijn.**" Ze was kippenslachter en bezocht 1,5 dag per week het vormingscentrum in Heerde, was op weg naar volwassenheid en voelde zich beknelde in haar ontwikkeling.

Hannah Arendt
in de jaren '50

Het is geen toeval dat Dietrich Bonhoeffer (liefst 40 keer aangehaald in mijn blogs!) en Hannah Arendt ('maar' 4 keer genoemd) tot de grootste denkers van de 20ste eeuw gerekend worden. Beiden ontmaskerden de gevaren en de verschrikkingen van het totalitarisme van Hitler en zijn nazi-Duitsland waarin een mens juist níét telde. Beiden stelden zichzelf de vraag "Hoe houd ik stand?" Beiden vonden het antwoord door **de verantwoordelijke mens** centraal te stellen en ze deelden hun gedachten met ons. Zij wezen mij met hun woorden, hun getuigenissen en levenshouding een weg hoe ik "een beetje iemand kan zijn".

Bonhoeffers visie op de verantwoordelijke mens begint onder meer met gedachten over *domheid*. Dat is voor hem geen gebrek aan intelligentie, maar een gebrek aan morele moed om kennis te aanvaarden en om te zetten in verantwoord handelen. Hannah Arendt muntte haar visie in – onder meer – de twee begrippen *nataliteit* en *amor mundi*². Dat laatste begrip bewaar ik voor een andere keer, in deze blog in kort bestek enkele overwegingen rond het begrip nataliteit.

"Gebruik je gezond verstand." Zo nodigen we iemand uit om oplossingen te vinden die als het ware voor de hand liggen nadat die zich verdiept heeft in de basisprincipes van een vraagstuk. Het betekent dus niet dat het inzicht je vanzelf aanwaait, wel dat je daarvoor je hersens moet gebruiken. Wat Bonhoeffer en Arendt nog niet konden weten is dat onze gezonde hersenen inderdaad de *biologische* motor vormen van hun opvattingen over het gezonde verstand, domheid, morele moed, nataliteit. Want sinds het moment dat onze hersenen actief werden reizen continu ontelbare impulsen in een duizelingwekkend aantal variaties over de kronkelwegen van ons brein. Als onze hersenen gevoed worden door nieuwe prikkels ontstaan daardoor nieuwe impulsen die over nieuwe wegen kunnen gaan. Door dit fenomeen kunnen we leren en afleren, herinneren en vergeten. Het is onduidelijk hóe de wisselwerking tot stand komt tussen ons geestelijk leven, ons bewustzijn en die oneindige stroom van impulsen, we zijn dan ook gelukkig veel meer dan ons brein³. Maar dát die wisselwerking er is staat vast: door ons eigen denken en handelen beïnvloeden we positief of negatief die oneindige stroom prikkels in onze hersenen én omgekeerd. Waar het dus op aankomt is dit: wie zichzelf niet (meer) toestaat om vrij nieuwe ideeën te verkennen en nieuw gedrag te 'experimenteren' gunt de hersens niet om nieuwe wegen in te slaan.

Hannah Arendt – zij wordt wel de filosoof van de wedergeboorte genoemd – vertelt ons in haar *filosofische* taal met het begrip nataliteit hetzelfde: wij mensen bezitten een aangeboren kostbare schat: *ontwikkeling* is hét kenmerk van de mens, niet stilstand; die veroorzaken wijzelf. Wij kunnen aanleren en afleren en opnieuw beginnen door het in vrijheid waarnemen van *verschillen* in het denken en doen en nalaten van mensen, individueel en in georganiseerde verbanden.

Je leert alleen als je vrij bent in je denken. Je wilt voorbeelden hoe mensen zichzelf verhinderen om te leren? Er zijn mensen die onveranderlijk geloven in een god die naar eigen geloven sommige mensen met zijn zegenende hand helpt en geneest maar met zijn straffende hand anderen selectief laat sterven door een ziekte of hartstilstand of door rampen zoals de watersnoodramp in 1953 en de recente aardbevingramp in Syrië en Turkije. Zij miskennen de (eigen) menselijke verantwoordelijkheid. Het extreem wassende water en de met ongekende snelheid schuivende aardplaten waren niet te voorkomen natuurverschijnselen, het aantal doden als gevolg daarvan wel. Mensen luisterden niet naar dringende waarschuwingen, bouwden bewust onveilig.

Wie niet vrij kan of mag denken en leren laat zich bij voorbaat voeden door argwaan en uiteindelijk angst voor kennis en inzichten van mensen die anders denken en zijn. En zo ontstaat het monster(verbond) van rechtsorthodoxe dogmagelovigen, racisten, antidemocraten, wetenschapsontkenners – kortom de maatschappelijke woelgeesten en complotdenkers, verenigd in hun verzet tegen het door hen ervaren kwaad van hen die niet zo zijn en denken als zij.

Maar juist wie het unieke anders zijn van de ander erkent kan in vrijheid het leven met die anderen delen en zo van elkaar leren, keuzes maken en opnieuw beginnen. Dan is het niet moeilijk 'om een beetje iemand te zijn'. Huub Oosterhuis had weet van nataliteit – dichtte en deelde met ons:

Wie aan dit bestaan verloren nieuw begin heeft afgezworen,
wie het houdt bij wat hij heeft, sterven zal hij ongeleefd.
Tijd van leven om met velen brood en ademtocht te delen,
wie niet geeft om zelfbehoud leven vindt hij honderdvoud.

1. In 2005 verscheen mijn boek *Vacante Verantwoordelijkheid in het ziekenhuis*. Twijnstra Guddé gaf het uit en schonk het aan alle ziekenhuisdirecties in Nederland. Lees [hier](#) een recensie.

2. Hanna Arendt schreef dikke pillen en gebruikte niet zelden moeilijke taal. Maar heel compact en heel helder worden de kernbegrippen van haar denken [hier uitgelegd](#).

3. De hoogleraren Swaab en zijn adept Scherder bedrijven helaas geen wetenschap als ze zeggen dat wij ons brein zijn.

1. [Ik heb een steen verlegd op aarde](#) – Steeds weer denk ik: ik hoop het! Bram Vermeulen stierf pas 53 jaar oud.

2. [Amazing Grace](#), President Obama – hoe een mens groot en sterk kan zijn als hij zijn macht aflegt

3. [Air, Orkestsuite 3, J.S. Bach](#) Berliner Philharmoniker en Ton Koopman, dirigen

4. [Ben Ali Bibi, de tovenaer](#), voorgedragen door Joost Prinsen